

GEORGE BĂDĂRAU este doctor în filologie, membru al Uniunii Scriitorilor și al Academiei de Științe, Literatură și Arte, Oradea (ASLA). A figurat în antologii cu poezii în limba română și în limba engleză, traduceri, epigrame, poeme în stil haiku și tanka. A primit premiul „Novalis” (Germania, 2003) pentru popularizarea marelui scriitor. Dintre volumele publicate, amintim: *Insomnia ceasornicului* (1987), *Singurătatea clopotelor* (1987), *Fantasticul în literatură* (2005), *Modernismul interbelic* (2005), *Avanguardismul românesc* (2006, Editura Institutul European).

© 2007, Editura Institutul European, Iași

Institutul European
Iași, str. Lascăr Catargi nr. 43, cod 700 107, O.P. 1, C.P. 161
E-mail: euronovis_dtp@yahoo.com
<http://www.euroinst.ro>

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României :
BĂDĂRĂU, GEORGE

Postmodernismul românesc / George Bădărău. - Iași :
Institutul European, 2007

Bibliogr.
ISBN 978-973-611-468-7

82.02 Postmodernism

Reproducerea (parțială sau totală) a prezentei cărți, fără acordul Editurii, constituie infracțiune și se pedepsește în conformitate cu Legea nr. 8/1996.
Printed in Romania

TABLA DE MATERII

ARGUMENT	4
CONCEPUTUL DE POSTMODERNISM	5
TEORETICIENII POSTMODERNISMULUI	9
ESTETICA POSTMODERNISMULUI	12
MODELUL TEORETIC „OPTZECIST”	17
SCHIȚĂ A POSTMODERNISMULUI ROMÂNESC	19
EXPERIMENTUL LITERAR POSTBELIC.	
AVANGARDA PERPETUĂ	23
TEXTUALISMUL	29
NOUL AUTENTICISM	31
POSTMODERNISMUL ȘI CULTURA DE MASĂ	35
FICȚIUNEA POSTMODERNĂ	39
ONIRISMUL POETIC	41
POEZIA PROZEISMULUI BIOGRAFIST	45
POEZIA SENZUALĂ CU OBIECTE ANIMATE	49
PROZA SUPRAETAJATĂ	53
POEZIA REALULUI	59
POEZIA DERIZORIULUI	63
POEZIA SARCASMULUI	67
POEZIA RAFINAMENTULUI	69
POEZIA ONIRICĂ	71
POEZIA SPECTACULARĂ	75
TEXTUALISMUL PARABOLIC ȘI MITIC	77
TEXTUALISMUL TEMATIC	79
PSEUDO-TEXTUALISMUL	83
TEXTUALISMUL REALIST ȘI HIMERIC	85
LITERATURA OPTZECISTĂ	87
INTERPRETĂRI	94

ARGUMENT

Postmodernismul românesc reprezintă o sinteză despre un curent literar important, în context național și european. Am cercetat diferite surse, de la simplele însemnări de arhivă pînă la exgezele cele mai moderne.

Sinteza a fost redactată după tehnica lucrărilor de popularizare, a dicționarelor și encyclopediilor, urmărindu-se esențialul, exprimat într-un stil telegrafic.

Acolo unde a fost cazul, am prezentat în rezumat cărțile de referință sau numai anumite capitulo, necesare înțelegerii fenomenului în discuție.

Am selectat clasificările mai importante și am folosit o terminologie adecvată, accesibilă, avînd în vedere că ne adresăm unui public divers, al cărui orizont de așteptare se schimbă de la o generație la alta.

Cartea noastră reprezintă un reper esențial pentru cei care doresc să se informeze, să înțeleagă evoluția literaturii române, să redacteze o lucrare despre postmodernism : elevi, studenți, profesori.

Autorul

CONCEPTUL DE POSTMODERNISM

a. Atitudine și tendință

Postmodernismul denumește în literatură o atitudine și o tendință diferite de cele ale modernismului. Dacă modernismul, cu variantele sale extreme avangardiste, marca o ruptură cu trecutul, o voință de înnoire presupunînd o fază violent demolatoare, postmodernismul exclude nouitatea absolută și decide să conviețuiască pașnic cu tradiția (Irina Petraș, 1996).

b. Intertextualitate

Înainte de a fi un scriitor, postmodernistul este un mare cititor, trimite cu detașare, ironie, toleranță la bibliotecă, procedeul fiind nunit *intertextualitate*, și exploatează *referințele* livrești pînă la dimensiunea unui stil. Tradiția este încorporată sensibilității moderne, să capete semnificații actuale prin modificarea contextelor. Sînt considerați la noi postmoderniști unii scriitori aparținînd generațiilor '80-'90.

c. Recuperare

Postmodernismul nu reprezintă o ruptură față de poezia modernă, ci o prelungește pe aceasta, se întoarce la ea ; recuperează literatura din toate epociile. În timp ce poezia modernă se constituie ca un *refuz*, poezia postmodernă se constituie ca o *acceptare*. Aceasta recuperează tradiția, o integrează în bloc și-o asumă critic sau ironic. Postmodernismul are un punct de vedere istoric absent modernismului (Nicolae Manolescu).

d. Termenul postmodern

Termenul *postmodern* a fost inventat de pictorul englez John Warkins Chapman, care folosește în 1870 sintagma „pictură postmodernă” pentru a denumi fenomenul plastic european subsecvent picturii impresioniste franceze. Arta postmodernă este irealistă, an-iconică,

anti-mimetică (sau nonreprezentațională), se caracterizează prin pluralism și fragment.

e. Proces de evoluție

Postmodernismul este un proces de evoluție, se dezvoltă pe trei coordonate: antiformalismul, spiritul anarchic și decreativ, fiind unul dintre cele „trei moduri de înnoire artistică”, după avangardă și modernism (Ihab Hassan).

f. Textualitate

Conceptul de *textualitate* a fost acceptat de deconstructivisti, tel-queliști și postmoderniști, deconstructivistii reprezentând varianta americană a orientării poststructuraliste.

g. Noul umanism

Fiind așezată sub semnul unui grad zero al comunicării, creația postmodernă presupune „lichidarea” umanismului tradițional (cultul Rațiunii, teoria Cogito-ului transcendental) și aspiră spre un *nou umanism* adevarat stadiului actual postindustrial, care deschide perspectiva unei contopiri a omului cu viața, presupunând o morală a „bucuriei de a trăi”.

h. Heterarhia

În postmodernism, *ierarhia* este înlocuită de *heterarhie*: e un univers lipsit de centru, cu structură autoreflexivă, în care ființa nu mai este fundamentată metafizic, nu se raportează la fenomenele lumii reale, ci e o entitate aleatorie, contextuală, în condițiile relativizării conjuncturale a valorilor.

i. Lumea estetizantă

În postmodernism, *adevărul* nu se mai încadrează într-o realitate metafizică stabilă, lumea devine una fundamental estetizantă, care și reconsideră valorile culturale. Postmodernismul își are rădăcina în *Sein und Zeit* (Daniel Corbu, 2004).

j. Provocarea americană

Postmodernismul literar este o agresivă provocare americană; un spectacol intertextual care cultivă şocul noutății și conturează portretul artistului postmodern: ludic, ironic, parodic, deconstructivist, carnavalizat, decanonizat. Reprezentanți: John Barth, John Fowles, Umberto Eco.

TERMENI FRECVENTI ÎN POSTMODERNISM

• post-istorie • post-industrial • post-transcendent • nihilism • decadență	• post-umanism • post-cultural • postmodern • disoluția metafizicii • valoarea „slabă”

k. Laboratorul hipertextual

Poemul e un laborator hipertextual, rezultat al conștientizării intertextualității fundamentale a textului poetic (Cristian Moraru). Folosind procedeul de intertextualitate, scriitorii postmoderni intră în dialog cu cititorii, în mod ostentativ și ironic, aluziv, tinzind spre o autenticitate a inautenticității.

l. „Dubla codificare”

În timp ce spiritul ludic guvernează orice inițiativă, „*dubla codificare*” trimite simultan la lume și la text, la real și la artificiu. Poezia este orientată spre cotidian și normalitatea vieții, spre biografie și experiența directă a paginii (Matei Călinescu).

m. Poemul standard postmodernist

„(...) să fie lung, narativ, aglutinant, cu o oralitate bine marcată prin efecte retorice speciale, agresiv (tră-

săturile generației Beat), dar și ironic și autoironic, imaginativ pînă al onirism, lăudic, dovedind o dexteritate prozodică și lexicală ieșită din comun (tradiția românească nemodernistă), în fine, impregnat de aluzii culturale savante, inserate prin procedee metatextuale și autoreferențialitate" (Mircea Cărtărescu).

TEORETICIENII POSTMODERNISMULUI

a. *Retorica anilor '60-'70*

Teorii referitoare la postmodernism au dezvoltat în anii '60-'70 Ihab Hassan, Jameson, Vattimo, Lyotard, Charles Newman, Brian Metale, Gerald Graff, Linda Hutcheon.

b. „*Paradox al viitorului*”

Considerînd că epoca postmodernă se caracterizează printr-o „pronunțată tendință de deglutinare a cunoașterii, Jean-François Lyotard numește postmodernismul „un paradox al viitorului”, un „modern încă și mai modern”, „o rescriere a modernității”.

c. *Sfîrșitul sfîrșitului*

Gianni Vattimo înțelege postmodernismul ca „un sfîrșit al sfîrșitului”, iar Ihab Hassan vede în el „o veritabilă fatalitate a expresiei scrise”, caracterizîndu-l prin anarhie, polimorfism, indeterminare, absență. Postmodernismul este un mod de înnoire artistică.

d. *Denaturare*

Fiind o cultură în interiorul culturii, postmodernismului îi este caracteristică *denaturarea*, în toate artele. Continuitățile și discontinuitățile nu au permis o delimitare clară între modern și postmodern. Ihab Hassan menționa șapte trăsături care deosebesc postmodernismul de modernism: urbanism, tehnologism, primitivism, eroticism, dezumanizare, antinominalism, experimentalism.

e. *Deconstruirea trecutului*

În stadiul actual postindustrial, o dată cu deconstruirea trecutului se trece la un *nou umanism*, care îl înclină spre polul *dionisiacului*, spre deosebire de umanismul modernismului, aflat sub semnul *apolinicului*.

f. Intertextualitatea

Intertextualitatea este cea care înlocuiește relația *autor – text* cu aceea dintre *cititor – text*, unde semnificația textuală se află în chiar istoria discursului textual. În postmodernism se încalcă granițele dintre genuri, dintre discursuri, dintre discipline, dintre cultura elitistă și cea de masă (Roland Barthes).

g. Globalizarea

Globalizarea este un fenomen dinamic al timpului nostru care include și *postmodernismul*. Ne referim aici la utopia postmodernă care vizează crearea noii ordini mondiale. În urma polarizării la o extremă a bogățiilor, apare societatea civilă globală care afectează identitatea culturală și spirituală, suveranitatea națională, „bombardează” unele categorii de gîndire.

h. Globalizarea culturii

Postmodernismul este un mijloc pentru globalizarea culturii. În postmodernism comunicarea devine o marfă, se dezvoltă rapid informația și imaginea, care produc forme de *colectivitate virtuală*.

CARACTERISTICILE GLOBALIZĂRII

- internaționalizarea schimburilor și a producției
- libera circulație a capitalurilor și dominația firmelor multinaționale
- nașterea societății civile globale
- circulația liberă a informațiilor și persoanelor
- bombardarea cu fluxuri informaționale
- omul se risipește în cotidian, fără timp de meditație și introspecție
- imaginarul este unul comercial
- sloganul globalizării și al postmodernismului este *transparență și comuniune*
- lumea postmodernă este una a confortului, a iluziei întreținute artificial

- lumea postmodernă este caracterizată prin lipsa atitudinii metafizice, o lume în care adevărurile absolute nu-și au locul.

i. Schiță tipologică

Stefan Stoenescu a folosit pentru prima oară conceptul de postmodernism la noi, în prefața la culegerea lui Frank O'Hara, *Meditații în imponderabil*, Editura Univers, 1980, și a făcut o schiță a postmodernismului raportată la modernism.

j. Termenul „postmodernism”

Primul scriitor optzeicist care a folosit termenul *postmodernism* a fost *Alexandru Mușina* (*Astra*, nr. 1, 1982), care avea în vedere tipul de poezie urmînd modelelor impuse de Eliot și Pound. În 1986, acesta propunea : 1. să se renunțe la termenul de postmodernism ; 2. să se folosească atribuindu-i-se sensurile din Occident ; 3. să se folosească pentru a defini fenomene specifice literaturii române.

k. „Clasicizarea” avangardei

Pornind de la conceptul de societate post-industrială și de la conceptele „experimentalism” și „transavanguardă”, *Mihai Dinu Gheorghiu* susținea că postmodernismul s-a impus ca urmare a „clasicizării” vechii avangarde (*Convorbiri literare*, nr. 8, 1985).

l. O nouă Weltanschauung

Au apărut noi sisteme de valori, o nouă paradigmă a epocii numită *postmodernism*, ca urmare a dinamicii unei societăți multiculturale și a concurenței dintre piețele intelectuale „de elită” și cele „de consum”, ca urmare a unor atitudini nonconformiste (existențialismul imediat postbelic, generația beat, hippismul anilor '60, curentele punkiste) care exprimau reacțiile unei sensibilități „anticanonice” americane (Virgil Nemoianu).

ESTETICA POSTMODERNISMULUI

- poetul postmodern cobează în stradă, renunțând la arma impersonalității
- poemul devine consemnarea actului prin care *existența* se circumstanțiază în poem
- nu avem a face cu cerebrală reflexivitate a actului creator
- poemul nu se auto-contemplă ca obiect estetic
- granița dintre existențial și estetic tinde să se estompeze până la disoluție
- poetului postmodern nu-i este rușine de propria sa emotivitate, de reacțiile sale, de sentimente
- nevoia de a mărturisi reduse biografia în scenă (Ștefan Stoenescu)
- trăsătura centrală a postmodernismului este *noul antropocentrism*, adică o reumanizare a poeziei prin reapropierea de viața noastră de toate zilele (Alexandru Mușina)
- deplasarea centrului de greutate al discursului de pe imaginar și limbaj pe existența omului obișnuit
- postmodernismul este „intelectualist”, în variantă „ludică”
- plăcerea jocului o ia înaintea valorii educative
- postmodernul folosește toate limbajele, procedeele, temele existente și comunică, pe fragmente, cu diverse categorii de cititori (Ion Bogdan Lefter)
- postmodernismul nu e elitist și dificil ; e oligarhic și tolerant
- postmodernismul este fățuș, agresiv, persuasiv, primitiv, nu retractil, muzical, ezoteric, enigmatic, ironic, histrionic, ludic și asianic (Nicolae Manolescu)
- o tendință de recăutare a valorilor umane „personaliste”
- o nouă deschidere către real, către „autenticitatea” lumii și a ființei care (se) transcrie
- plasarea la un nou nivel al conștiinței critice încorporate în text
- „noua autenticitate” provine dintr-o acută conștiință a artificiului
- o nouă stilistică „realistă” afirmind o democratizare a limbajului literaturii și reapropierea dintre subiect și obiect

3

- prin captarea observațiilor, senzațiilor și gîndurilor, într-un mod mai direct (Ion Bogdan Lefter)
- acțiunea de recuperare, recondiționare și refolosire a depozitului cultural existent
- deschiderea către toate stilurile, toate manierele
- apelul la aluzia culturală, la citat, colaj, pastișă, parodie și alte forme de intertextualitate
- „întoarcerea autorului” în text
- ironia, supraetajarea textuală, multistilismul
- menținerea sub control a limbajului
- implicarea în realitatea cotidiană
- eliminarea metaforei din poziția dominantă deținută în modernism
- există o bucurie a destinderii până la umorul liber
- mișcarea de *apropiere* din planul atitudinii e dublată de una de *depărtare* față de planul scriiturii (Ion Bogdan Lefter)
- evitarea capcanelor „naivității” confesive prin deconspirarea mecanismelor textuale
- extinderea narrativității asupra poeziei, în special sub formă de scriitura tip jurnal
- manifestarea distanțării „profesioniste” față de jocul înșelător al limbajului (Ion Bogdan Lefter)
- „textualismul” și „ingineria textuală” ca metodologie a unui mod constructiv de a interveni în lume (Mircea Nedelciu)
- postmodernismul propune un nou model cultural global
- „reumanizarea” percepției realității
- recăutarea referențialității textului
- „trecutul” este absorbit în pagină pe căi intertextuale (citat, aluzie, parafrază, pastișă, parodie etc.)
- postmodernismul are curajul autenticității, o legitimă orăre de snobism, de esoterism afectat, de prețiozitate (Andrei Pleșu)
- postmodernismul ar reprezenta începutul unei ere noi, eliberate de elitismul avangardei, de tirania succesiunii istorice și stilistice (Magda Cîrnci)
- tematica se acutizează, devenind subiectivă, autobiografică, antropomorfă (Călin Dan)

- postmoderniștii vor să recupereze secundarul, fragmentarul, marginalul
- postmodernismul e integrator și nediscriminator
- se tinde spre o bulversare și o ignorare a ierarhiilor
- noua sensibilitate este post-dihotomică și post-reducționistă (Monica Spiridon)
- resurecția realului, ironia și parodia, biografismul sau intertextul, textualismul, impuritatea genurilor
- metafizica e înlocuită de fizică, iar educarea și inițierea cititorului ţin seama de seducerea lui (Mircea A. Diaconu)
- perspectiva sincronică și exultanța perceprii senzoriale și ludice a lumii
- bucuria inteligenței și a senzorialului în același timp
- reumanizarea ființei concrete
- postmodernismul vrea să înlocuiască sensul devenit vid cu vidul devenit sens (Livius Ciocârlie)
- orice inocență a dispărut și se institue o mitologie a lipsei de mitologie (Mircea A. Diaconu)
- o identitate socială, psihologică și estetică relevă resorturile recuperatoare ale unui tip de autenticism
- eul e în același timp auctorial, biografic, moral, chiar „lectorial” (Cristian Popescu)
- conștiința artificiului și a imanenței
- o angajare politică și implicit ontologică a ființei
- în plan filozofic, precursorii postmodernismului sunt Nietzsche și Heidegger
- salvarea ființei din fața imanenței și a neantului prin convertirea imanenței și a neantului în sens (Mircea A. Diaconu)
- poetul devine ludic, fermecat de estetizarea imediatului, lucid
- postmodernul pare să-și fi găsit cel mai confortabil adăpost chiar în inima neantului (Mircea Cărtărescu)
- postmodernismul oferă premisele unei noi istorii literare, unei noi axiologii, diferite de cea oficializată prin tradiție
- biografismul presupune perspectiva prozaică și transcrierea cotidianului
- banalul, discontinuul, anodinul, derizorul, fragmentarul sunt filtrate de o conștiință ironică

- o etică a ființei umane valorizează realul imediat, doar prin raportarea la Absolut (Magda Cîrneci)
- biografismul favorizează folosirea unor procedee ale lucidității scripturale (autoreferențialitatea, metatextul, hipertextul)
- spația de sfîrșitul istoriei, milenarismul nu mai înseamnă angoasă, ci „un carnaval exuberant și nelinișitor în același timp”
- poezia realului nu înseamnă simplă înregistrare autenticist-naturalistă a derizorului, fotografarea unei „anatomii”, ci efort vizionar (Simona Popescu)
- detaliul, perceperea cu fidelitate a realului și evenimentul concret eludează mimetismul de tip realist
- dominante în postmodernism: pluralismul, relativizarea valorilor, ecumenismul ideologic, caracterul proteic și impur al formelor literare, înlocuirea ideii de istorie cu aceea de simultaneitate, de sincronism (Mircea A. Diaconu)
- estetica optzeciștilor este de factură postmodernistă
- farmecul poeziei postmoderne e consecința carnavalescului formelor și a măștilor pe care și le pune poetul însuși (Mircea Cărtărescu)
- în postmodernism, poetul are o poziție totodată marginală și centrală

OPOZIȚII

MODERNISMUL „HIERATIC”	POSTMODERNISMUL „LUDIC”
<ul style="list-style-type: none"> • finalitate • structură • ierarhie • distanță • gen literar • metafizică • transcendență 	<ul style="list-style-type: none"> • joc • hazard • anarhie • participare • text (intertext) • ironie • imanență

MODELUL TEORETIC „OPTZECIST”

Postmoderniștii au oferit un model *organic* al postmodernismului, în concordanță cu anumite tradiții literare și linii de evoluție din literatura română. Acest model a fost formulat și explicat în patru *postulate* de *Liviu Petrescu*, exeget care atrăgea atenția că postmodernismul nu este o *modă*, ci o *epistemă*.

PRIMUL POSTULAT AL POSTMODERNISMULUI

Postmodernismul nu trebuie să îmbrace forma unei poetică a romanului, ci pe aceea a prozei scurte (schiță, povestirea). În timp ce romanul operează cu un model formal al totalității, proza scurtă se raportează la un model formal *fragmentarist*. Postmodernismul percepse realitatea subiectiv, fragmentar, din mai multe perspective, încercă să simultaneizeze, să pună în dialog fragmentele realității (Simona Popescu).

AL DOILEA POSTULAT AL POSTMODERNISMULUI

Al doilea postulat este cel al *autenticității*, care se concretizează într-un principiu al biografismului, pe de o parte, și într-un principiu al „poeziei cotidianului” (Alexandru Mușina), pe de altă parte. Poeții redescoperă valoarea propriei biografii, a micilor întâmplări cotidiene și folosesc termenul de *autenticitate* (Ion Bogdan Lefter). Experiența personală a lumii poate deveni un centru de greutate al actului narativ, autobiografia fiind înțeleasă ca material simptomatic, esențial (Gheorghe Crăciun). Scriitorii optzeciști stabilesc o corelație cu o mitologie contemporană a *derizorului* (Radu G. Teposu) și își ilustrează în proză ipotezele prin incursiuni în cotidian, prin alegorii.

AL TREILEA POSTULAT AL POSTMODERNISMULUI

Acesta vizează afirmarea unei poetică de tip *non-mimetic*, cu reîntoarceri la vechiul principiu al tranzitivității limbajului; un limbaj tranzitiv, transparent, ne-mediat, multifuncțional, care să-și recăștige *funcția de comunicare* reală, cu implicații morale, psihologice.

Unii optzeciști rămân credincioși principiului nonreferențialității limbajului (Mircea Nedelciu). Aderând la principiile unei poetică de tip *non-mimetic*, postmoderniștii au ajuns la metaroman, la impunerea unei practici a citatului, la exercițiul unor procedee ale parodiei sau ironiei, la o atitudine mai degrabă eclectică (Magda Cîrneci).

Vorbim astfel despre un fel de inventariere finală, recapitulativă a stilurilor, un eclectism cultural însoțit de o atitudine parodic ironică, într-un univers în care cultura s-a transformat pentru om într-o a doua natură (Gheorghe Crăciun). În cadrul discursului liric „optzecist”, *ironia* are un anumit rol și o anume funcție.

AL PATRULEA POSTULAT AL POSTMODERNISMULUI

Ce de-al patrulea postulat al postmodernismului se referă la un *nou umanism* și se leagă de postulatul autenticității (Alexandru Mușina, „*nou antropocentrism*”, și Călin Vlasie care propune termenul de „*psiheism*”).

După separarea de tendințele abstractizante ale poeziei moderniste, poezia postmodernă presupune centrarea atenției pe ființa umană, în datele ei concrete, fizic-senzoriale, pe existența noastră de aici și acum, și anume *claritate a privirii* (Alexandru Mușina).

Noua concreție a poeziei postmoderne se află în strânsă legătură cu translația de la modelul tehnicișt al erei moderne la un model natural, definiitoriu pentru noua epistemă; se cere o umanizare a creației tehnice și a proceselor intercomunicaționale. Mașinismul se transformă în mașinitate, artificialul devine natural, naturalul „vechi” se integrează în „noul” natural. Postmodernismul este un *psiheism* (Călin Vlasie) – (după Liviu Petrescu, 1994).

DIRECȚII POSTMODERNE

- textualism* rafinat (implicând procedee de metatext, paratext, hipertext și autoreferențialitate)
- un *biografism* prozaizant